

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:19, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received: 21.10.2019*

Kabul Tarihi / *Date of Accepted: 27.11.2019*

Sayfa / *Page: 357-375*

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK827>

Yazar / *Writer:*

Dr. Osman Arıcan

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

osmanarican1@gmail.com

Özlem Turan

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ozlem.9522@gmail.com

BARPI ALIKULOV'UN "BOLBOYT" ŞİİRİ ÜZERİNE

Öz

Kırgızlar, Türk tarihinin bilinen en eski topluluklarından ve bağımsızlıklarını elde edene kadar yıllarca mücadele etmişlerdir. Türkistan coğrafyasında XIX. ve XX. yüzyılda güçlü bir birlik olmamasından dolayı siyasi ve sosyal hayatta önemli değişimler meydana gelmiştir. Edebiyat açısından bakıldığında, dönem şairleri sözlü kültür geleneğinin etkisiyle yaşadıklarını tabii olarak eserlerine yansıtmışlardır. Barpi Alıkulov, hem Hokand Hanlığı hem de SSCB döneminde Kırgızistan'da yaşamış önemli halk şairlerindedir. Okuma yazması olmamasından dolayı sözlü kültür geleneğinin bir parçası olmuştur. Yaşadığı dönemde karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumları şiirine taşımıştır. Bunu yaparken kullandığı ifadeler öğüt niteliğindedir. Barpi, "Bolboytt" şiirinde vurgulamak istediği ifadeleri ve söylemin arka planındaki anlam tabakasını tekrarlar aracılığıyla estetik hale getirmiştir. Çalışma giriş, dört ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde şair hakkında bilgi ve incelenen şiir, ikinci bölümde, şiirde kullanılan sesler, üçüncü bölümde şiirdeki kelimeler yer alır. Dördüncü bölümde ise incelenen şiir, anlam dünyası bakımından ele alınarak "bolboytt" kelimesinin şiirdeki önemine

değnilmiştir. Bu bölümde alt başlık olarak insanla, hayvan ve tabiatla ilgili isimler üzerinde durulmuştur. Amaç, tekrarların şiire kattığı estetik değeri göstermek, aynı zamanda şairin şiirdeki kelime kullanımlarını derin ve yüzey yapı açısından ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Barpy Alıkulov, Kırgız Şiiri, Tekrarlar, Sıklık, Derin Yapı, Yüzey Yapı.

ABOUT THE POEM “BOLBOYT” BY BARPY ALYKULOV

Abstract

The Kyrgyz Turks are one of the oldest tribes who struggled for years to gain their independence. Because of the lack of unity in the 19th and 20th century there had been significant changes in political and social life of the people living in the geography of Turkistan. In terms of literature, poets under the influence of oral tradition as a matter of course reflected the elements of their life in their works. Barpy Alykulov was one of the most important poets of Kyrgyzstan who lived during the Khokand Khanate and the USSR. Because of the lack of literacy he was one and the only representative of the oral tradition of Kyrgyzstan. He tried to reflect all the positive and negative moments he experienced in his life to his poems. His works had a didactic message that are intended to teach people a moral lesson. Barpy, in the poem “Bolboyt”, in order to lay stress on something and underline the context of the discourse used repetitions in an appealing way. This study consist of introduction, four main sections and conclusion. The information about the poet and the analyzed poem takes place in the first section of this study; the second section consists of sound devices used in the poem and the third section includes words used in the poem. In the fourth section the poem was analyzed semantically, particularly special attention was laid on the importance of the word “bolboyt”. In this section, the names related to human, animal and nature were analyzed as separate subsections as well. The purpose of this study is to demonstrate how the use of repetition arises the aesthetic value of the poetry. In addition, it was aimed to make a deep and surface structure analysis of of the words used in the poem.

Key words: Barpy Alykulov, Kyrgyz Poetry, Repetitions, Frequency, Deep Structure, Surface Structure.

Giriş

Türk halklarından biri olan Kırgızlar, Asya'nın bilinen en eski topluluklarından. Kırgızlar yaşadıkları coğrafyalardaki milletlerle ve komşu ülkelerle hem siyasi, hem askeri, hem de kültürel ilişki içinde olmuştur. Kırgızlar aynı zamanda birçok Türk devletinin kuruluşunda ve yıkılışında etkin rol oynamıştır.

XIX. ve XX. yüzyılda Türkistan coğrafyasında güçlü bir siyasi otoritenin bulunmaması menfi gelişmelere zemin hazırlamıştır. Bir taraftan Çarlık Rusyasının bölge üzerinde kurmak istediği

hakimiyete, diğer taraftan Hokand Hanlığına karşı mücadeleler, Kırgızları fazlasıyla yıpratmıştır. Ekonomik ve sosyal olarak zor günlerin yaşandığı bir devir başlamıştır. Kırgız halkı, beylerin de keyfi tutumları ve halkı ikinci plana itmeleri neticesinde topyekün istikrarsızlığa itilmiştir. Siyasi ve toplumsal olumsuzluklar, haksızlıklar, yoksulluk, beylerin vurdum duymaz davranışları, halka yapılan zulüm vb. pek çok tema, dönem şairleri tarafından şiirlerde ve sözlü icralarda dile getirilmiştir.

Toplumdaki siyasi ve sosyal gelişmeler ister istemez edebi eserlerde bir yansıma olarak yer edinir. Kırgızların klasik şairlerinden olan Barpı Alıkul'un şiirlerinde de söz konusu dönem ve gelişmeler olabildiğince yer alır. Makalede Alıkul'un "Bolboy" adlı şiirinde geçen sesler, kelimeler, şiirde geçen hayatla ilgili unsurlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca Alıkul'la ilgili kısa bilgi verilmiş ve "Bolboy" şiiri Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Makale dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Barpı Alıkulov ve Bolboy şiiri yer alacaktır. İkinci bölümde şiirdeki sesler, üçüncü bölümde kelimeler incelenmiştir. Dördüncü bölümde şiirde geçen hayat ile ilgili unsurlar; insan ile ilgili, hayvan ve tabiat ile ilgili kullanımlar olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmıştır. Çalışmada sıklık metodu kullanılmış, şiirin yüzey ve derin yapısına değinilmeye çalışılmıştır. Örnekleri ve çıkarımları somutlaştırma adına tablo ve şekiller kullanılmıştır.

1. Barpı Alıkulov (1884 - 1949) ve "Bolboy" Şiiri

Kırgız edebiyatında, okuma yazması olmamasından dolayı şiiri yazan değil, söyleyen bir şair olarak bilinen "Barpı 1884 yılında Suzak Bölgesi'nin Açık köyünde dünyaya geldi. Gelecekte üne kavuşacak olan şairin hayatı burada başladı. Ailesinin fakir olması dolayısıyla Barpı, mutlu bir çocukluk dönemi yaşamadı. Günlerini de zenginlerin yanında çalışarak geçirdi" (Akmataliyev 2002: 481). Zenginlere hizmetkârlık yapan Barpı, daha küçük yaşlardan itibaren onların acımasızlığıyla karşılaşmıştır. Bu yüzden insanlığı her şeyden üstün tutan bir şairdir. Aynı zamanda dönemindeki diğer akınları dinleyerek kendini yetiştirmiş ve ahlâk sahibi bir şair olmuştur.

Barpı'nın şairliği ve poetikasıyla ilgili olarak "Onun sağlam şairlik yeteneği ve gücü, eserlerinin toplumsal ve sosyal değeri ile edebi estetik ölçütü bakımından büyük şairlerden Toktogul, Togolok Moldo gibi isimlerle birlikte anılmaktadır" (Akmataliyev 2002: 481) ifadesine rastlanır.

Barpı Alıkulov şiire ömrünü adanmış bir şairdir. Şiirinde felsefi konuları, sosyal adaleti, gelenek ve inançları, dürüstlüğü, insanlığı konu edinir. Bunlarla yetinmez düşüncelerini kendiyile ve şiiriyle birleştirir. Aşağıda bir bölümü alınan şiirine bakıldığında:

"İr degende ölümün,
İrdı canday körömün.
İşkılı sözdü ır menen
İlgap kumday bölömün.
İklas koydum şul işke,
İrdın piri cölögün.
Cönököy sözdü kınadım
Can eritken ır menen.

*Şiir dendiğinde ölürüm
Şiiri canım gibi görürüm.
Şiirde içten söylenen sözü
Tane tane iyice seçerim.
Gönülden bağlandım bu işe
Şiir piri korusun kollasın.
Şiire yakışmayan sözleri kınadım.
Canı erittim şiirle.*

Barpı kör koşkon eken dep,
Irdasın çaştar miñ degen”
(Barpı 1995: 19).

*Kör Barpı yazmış diye
Binlerce genç okusun.*

Şiirde, duyguyu oluştururken nelere dikkat ettiği, şiire hangi gözle baktığı, şiirin insanda bıraktığı etkiyi, kısaca şiirin Barpı’ya göre olmazsa olmazlarını görmek mümkündür.

Barpı Alıkul’u diğer şairlerden ayıran “şiiri söyleme hüneri, mısra kurmadaki yetkinliği ve mantığı, şiiri icra etme ustalığı (kopuz olmadan şiiri dile getirme), fikir yürütmedeki usulleri” (Obozkanov 2008: 33) önemli özelliklerdendir.

Şairin yaşadığı yıllar, Kırgızların siyasi açıdan geçiş süreçlerine rastlar. Dolayısıyla şairin toplumda gördüğü gelişmeleri ve değişimleri şiirlerde görmek mümkündür. Hayata dair pek çok tema, sosyal ve felsefi konular onun şiirinin diğer bir özelliğidir. Onun 1995 yılında “Barpı: Çıgarmalar: I. Tom,” adlı şiirlerinin toplandığı kitabının içindekiler kısmına bakıldığında: “Kün”, “Cer”, “Akkan Suu”, “Şamal”, “Ot”, “Adam”, “Er Cigitke Sın” vb. şiir isimleri aynı zamanda poetikasının da ana hatlarını oluşturmaktadır. Alıkul, geniş yelpazedeki şiir anlayışını, Kırgızların Sovyetler Birliği altında yaşadıkları dönemde de devam ettirmiştir. Dönemin gerçekliğine ve anlayışına uygun şiirler de söylemiştir.

Barpı Alıkul, Kırgızlar arasında “Büyük düşünür - şair” olarak da bilinir. Alıkul “15 Eylül 1949 yılında, Frunze¹ şehrinde bu dünyadan ayrılmıştır” (Akmataliyev 2002: 489). Şairin dile getirdiği şiirler ölümünden sonra toplanmış ve kitap haline getirilmiştir.

Günümüzde Kırgızistan’da şairle ilgili yıl dönümleri, etkinlikler, belli zamanlarda anma toplantıları yapılmaktadır. Söz konusu şairi Türkiye Türkolojisine tanıtmaya, onun fikirlerini ve şiir anlayışını ortaya çıkarmaya amacıyla da bu yazı kaleme alınmıştır. Bu bağlamda şairin “Bolboy” (Olmaz) adlı şiiri ile konu sınırlandırılmıştır. Şiirle ilgili doğru yargılara ulaşabilmek için şiirin tamamına aşağıda yer verilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

“BOLBOYT

Celmoguzda körk bolboy,
Casakerde erk bolboy.
Carganattan börk bolboy,
Cakşının sözü sert bolboy.

Kara kiyim ak bolboy,
Karoosu çok bak bolboy.
Karız buyum nak bolboy,
Karamürtöz pak bolboy.

Kalısı çok top bolboy,
Kar calındap ot bolboy.
Karıp adam tok bolboy,
Kara kuuray ot bolboy.

Cılıusu bolboy cılandın,

OLMAZ

*Cadıda güzellik olmaz,
Dalkavukta irade olmaz.
Yarasadan börk olmaz,
İyinin sözü sert olmaz.*

*Kara giyim beyaz olmaz,
Bakım yoksa bahçe olmaz.
Ödünç eşya kendinin olmaz,
Kötü niyetli temiz olmaz.*

*Adili olmayan cemaat olmaz,
Kar yanarak ateş olmaz.
Yoksul insan tok olmaz,
Kara çalı ot olmaz.*

İlğı olmaz yılanın,

¹ Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’in eski adıdır.

Cırgalı bolboyt ılağdın, Caşılı bolboyt tulağdın, Carığı bolboyt tumandın.	<i>Sevinci olmaz hastalığın, Yeşili olmaz tüy çimin Aydınlığı olmaz dumanın.</i>
Cardamı bolboyt ötköndün, Calını bolboyt öçköndün, Cugumu bolboyt köpköndün, Cölöğü bolboyt köçköndün.	<i>Yardımu olmaz geçenin, Alevi olmaz sönenin, Faydası olmaz kibirlinin, Yardımcısı olmaz göçenin.</i>
Davanı bolboyt tegizdin, Darmanı bolboyt semizdin. Daanası bolboyt köp izdin, Dürmötü bolboyt ögüzdün.	<i>Eğrisi olmaz düzün, Dermanı olmaz şişmanın. Netliği olmaz fazla izin, Damızlığı olmaz öküzün.</i>
Calgançıda can bolboyt, Catkan taştan kan bolboyt. Cartı nokot nan bolboyt, Calağ çımın mal bolboyt.	<i>Yalancıda kişilik olmaz, Yatan taştan kan olmaz. Yarım nohut ekmek olmaz, Çok sinekten mal olmaz.</i>
Calgız tamçı köl bolboyt, Camgırduu tör çöl bolboyt. Cardı bayga teğ bolboyt, Caandamda el bolboyt.	<i>Tek damla göl olmaz, Yağmurlu yayla çöl olmaz. Fakirle zengin eşit olmaz, Cehennemde halk olmaz.</i>
Cakşı kişi tar bolboyt, Cok eç kaçan bar bolboyt. Cazayirde kar bolboyt, Calgan zayıp car bolboyt.	<i>İyi insan kıskanç olmaz, Yok, asla var olmaz. Cezayir'de kar olmaz, Sahte kadın yar olmaz.</i>
Toktoosu bolboyt ağımdın, Topusu bolboyt calındın. Topugu bolboyt darımdın, Torkosu bolboyt çarımdın ² .	<i>Duraklaması olmaz akıntının, Tepesi olmaz alevin. Kanaati olmaz üfürükçünün, Yumuşığı olmaz kaslı etin.</i>
Cıloosu bolboyt calgandın, Cıgoosu bolboyt çağcaldın. Cemişi bolboyt taldardın, Ceñili bolboyt armandın.	<i>Yuları olmaz yalanın, Sevinci olmaz kavganın, Meyvesi olmaz kavağın, Kolayı olmaz pişmanlığın.</i>
Cabırı bolboyt carıktın, Cıyganı bolboyt karıptın. Calganı bolboyt anıktın, Cazganı onboyt tarıhtın.	<i>Zulmü olmaz aydınlığın, Birikimi olmaz yoksulun, Yalanı olmaz anıktın, Yazdığı silinmez tarihin.</i>
Emgektengen kor bolboyt, Eçki toodoy zor bolboyt. Eski şoona tor bolboyt, Ene sütü şor bolboyt.	<i>Çalışınca hor olmaz, Keçi dağ gibi büyük olmaz, Eski ip ağ olmaz, Anne sütü acı olmaz.</i>

² Kırmızı etin içindeki beyaz damar, sinir kısmı. Kırgızlarda çarım deyince sınırları çok olan kaslı et akla gelir.

Ak oyron don sol bolboy,
Acalduu çöl col bolboy.
Aça cıgaç kol bolboy,
Aram ookat mol bolboy.

*Dürüst er hoyrat olmaz,
Ölümlü çöl yol olmaz,
Çatallı ağaç kol olmaz,
Haram azıkta bereketli olmaz.*

Daregi çok cer bolboy,
Daragi çok çer bolboy.
Düyüm çırtkış şer bolboy,
Dardakeler er bolboy.

*Adres olmadan yer olmaz,
Ağaç olmadan orman olmaz,
Tüm yırtıcılar aslan olmaz,
Gevezeler er olmaz.*

Zalalı bolboy cakşının,
Zamanı bolboy bakşının.
Zardabi bolboy tamçının,
Zambarı bolboy başçının.

*Zararı olmaz iyinin,
Zamanı olmaz büyücünün,
Zararı olmaz damlanın,
Zembili olmaz reisin.*

Örnöğü bolboy bakıldın,
Öçpösü bolboy cakındın.
Önbösü bolboy akıldın,
Önörü coolboy akındın.

*Örnek olmaz açgözlü,
Silip atmak olmaz dostu,
Gelişmemesi olmaz aklın,
Hüneri solmaz şairin.*

Baarıbız bir kün ölöbüz,
Beyittin törün köröbüz.
Birok da ölbös ır bolup
Baarda güldöy önöbüz.

*Hepimiz bir gün ölürüz,
Mezarın dibini görürüz,
Fakat şiirle ölümsüz olarak,
Baharda gül gibi filizleniriz.*

Bolboyttun bolboy ırı uşul,
Bolboyttun bolboy çırı uşul.
Bolboyton bolboy çıgargan
Barpının içki sırrı uşul.”
(Alıkulov 1995: 150-151-152).

*Olmazdan olmaz şiiri bu,
Olmazdan olmaz tartışması bu,
Olmazdan olmaz çıkaran,
Barpı'nın iç sırrı bu.*

“Bolboy” şiiri, Barpı Alıkul’un “Çıgarmalar I” adlı şiir kitabında yer alır. On dokuz dörtlükten oluşmaktadır. Seçilen şiir pek çok bakımdan incelenebilir nitelik taşır. Şiirde dış yapı açısından öne çıkan sesler ve kelimeler, daha sonra iç yapıyı oluşturan unsurlar ele alınmıştır.

2. Sesler

Dildeki parçaların en küçük birimi seslerdir. Sesler, özellikle edebi eserin dış yapısını oluşturmaktadır. Edebi eserde sesler, estetik dereceyi artırmada önemli bir ölçüttür. Çünkü düşüncenin, söz veya yazıya aktarılmasının temelinde ses vardır. Buna bağlı olarak “... edebi eser ürününün edebi bir kimlik kazanmasında anlam tarafı hesaba katılmayıp somut, görünüş tarafı dikkate alınır ne derece ehemmiyetli bir role sahip olduğu görülecektir. Genel olarak bütün yazım türlerinde fark edilebilen bu özellik, özellikle şiirde kendini fazlasıyla hissettirmektedir” (Arıcan 2016: 65). Bunun yanında seslerin tekrar yoluyla edebi eserde özellikle şiirde asıl düşünülenin açıklanması veya müzikaliteyi sağlamak gibi daha farklı işlevleri yerine getirdiği söylenebilir.

Bir edebi eserde sözün bellekte kalmasını sağlayan ölçü, ritim, uyak gibi unsurlar vardır. Bunlardan biri de tekrarlar olarak nitelendirilebilir. Tekrarlar, edebi eserin doğrudan bir parçası değildir fakat eseri yapı bakımından tamamlayan önemli bir unsurdur. Dolayısıyla, özellikle ses

tekrarları, yapının birbirine bağlanmasına ve bir metnin oluşturulmasına katkı sağlar. Bununla birlikte ses tekrarları, bir edebi esere kalıcılık unsuru katmakta aynı zamanda şiirlerin kolay ezberlenebilmesini sağlamaktadır.

Şiirlerde ses ve kelime kullanımlarıyla ilgili olarak "... sesler sadece ses özellikleriyle değil anlam ve bütünlük açısından da şiire tesir etmekte, söz ustalığının ortaya çıkarılmasında kelimeler içerisinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir" (Arıcan 2016: 64) denir. Barpı Alıkul'un "Bolboy" şiirinde geçen sesler ünlü ve ünsüz olmak üzere kullanım sıklığıyla aşağıda tablolştırılmıştır.

Sıra	Ses	Sıklık
1	b	170
2	t	120
3	l	117
4	n	94
5	y	86
6	r	69
7	k	65
8	c	54
9	d	53
10	g	29
11	m	28
12	z	22
13	ç	20
14	s	19
15	ş	15
16	p	14
17	h	1
18	v	1
Toplam		977

Tablo 1: Ünsüz Sıklığı

Sıra	Ses	Sıklık
1	o	197
2	a	143
3	ı	99
4	ö	37
5	u	36
6	e	29
7	i	25
8	ü	24
Toplam		590

Tablo 2: Ünlü Sıklığı

Ünsüz	Sıklık
Tonlu Ünsüzler	723
Tonsuz Ünsüzler	254
Toplam	977

Tablo 3: Tonlu / Tonsuz Ünlü Sıklığı

Ünlü	Sıklık
Kalın Ünlüler	475
İnce Ünlüler	115
Toplam	590

Tablo 4: Kalın / İnce Ünlü Sıklığı

Şiirde 590 ünlü, 977 ünsüz olmak üzere toplam 1567 ses bulunmaktadır. Kalın ünlüler ince ünlülere göre, tonlu ünsüzler de tonsuz ünsüzlere göre daha fazla kullanılmıştır. Burada kalınlık – incelik, tonlu – tonsuz dengesi görülmemektedir. Fakat şiirde en çok kullanılan kalın ünlüler ile tonlu ünsüzlerin bir armoni oluşturduğu söylenebilir.

19 dörtlükten oluşan şiirde, dörtlüklerin mısra başı sesleri neyle başlamışsa o ses, o dörtlüğün bütün mısra başlarında tekrar eder. Şiirde geçen mısra başı sıklık sayıları ve oranları tabloda gösterilmiştir.

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	c	32	42
2	b	8	11
3	d	8	11
4	k	8	11
5	a	4	5
6	e	4	5
7	ö	4	5
8	t	4	5
9	z	4	5
Toplam		76	100

Tablo 5: Dörtlüklerin Mısra Başı Sıklık Sayısı

Şiirde, toplam sekiz dörtlükte (otuz iki mısranın başında) “c” sesine yer verilmiştir. “b, d, k” sesleri ikişer dörtlükte toplam sekiz mısranın başında tekrarlanmıştır. “t, e, a, z, ö” sesleri ise birer dörtlükte olmak üzere dört mısranın başında kullanılmıştır. Söz konusu olan bu dokuz sesin şiirde mısra başı kullanımıyla ilgili birer dörtlük örneği aşağıda verilmiştir.

<i>Celmoguz...</i>	<i>Baar...</i>	<i>Dava...</i>	<i>Kara kıyım...</i>	<i>Ak...</i>	<i>Emgek...</i>	<i>Örnök...</i>	<i>Toptoo...</i>	<i>Zalal...</i>
<i>Casaker...</i>	<i>Beyit...</i>	<i>Darman...</i>	<i>Karoo...</i>	<i>Acalduu...</i>	<i>Eçki...</i>	<i>Öçpös...</i>	<i>Topu...</i>	<i>Zaman...</i>
<i>Carganat...</i>	<i>Birok...</i>	<i>Daana...</i>	<i>Karız...</i>	<i>Aça cıgaç...</i>	<i>Eski...</i>	<i>Önbös...</i>	<i>Topuk...</i>	<i>Zardab...</i>
<i>Cakşı...</i>	<i>Baar...</i>	<i>Dürmöt...</i>	<i>Karamürtöz...</i>	<i>Aram...</i>	<i>Ene...</i>	<i>Önör...</i>	<i>Torko...</i>	<i>Zambar...</i>

Yukarıda görüldüğü gibi mısra başlarının kendi içinde aynı sesle başlaması Kırğız şairlerinin genellikle uyguladığı bir yöntem olarak dikkat çekmektedir. Bu durumun, görünüş ve duyuş açısından edebi niteliği vardır. Çetin seslerin bu şekilde kullanılmasıyla ilgili “Aynı sese sahip harflerin birden fazla kullanımı, şiirde armoniyi oluşturur” (2013: 239) der. Mısra başı tekrarları ve aynı zamanda dörtlükteki tekrarlar şiirin dış görünüşü açısından da bir nizama sokulduğunun işareti sayılabilir.

Kırğız Tilinin Sözdüğü ve Türkçe Sözlük’te “c” harfinin yer aldığı sayfa miktarına bakıldığında;

	Kırğızca Sözlük	Türkçe Sözlük
	Kırğız Tilinin Sözdüğü	Türkçe Sözlük (TDK)
Sayfa Aralıkları	374 – 523	433 – 475
Sayfa Miktarı	149	42

Tablo 6: Sözlüklerde “c” Harfi İçin Ayrılan Sayfa Miktarı

“Kırğız Tilinin Sözdüğü”nde “c”nin 374 – 523 sayfa aralığına sahip olduğu ve sözlüğün 149 sayfasını oluşturduğu görülmektedir. Türk Dil Kurumunun son basımı olan “Türkçe Sözlük”te ise 433 – 475 sayfaları aralığında ve sözlüğün 42 sayfasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, Kırğız

Türkçesinde c’li kelimeler, Türkiye Türkçesine oranla daha sık kullanılmaktadır sonucuna varılabilir.

“c” sesi ile ilgili “Ortak Türkçede ön seste bulunan /y/, Kırgızcada diş eti-ön damak ünsüzü /c/ ye dönmüştür. Bu değişme Kırgızcada düzenlidir: calgan (<yalgan) ‘yalan’, cıluu (<yılıg) ‘ılık’...” (Ercilasun 2012: 495) şeklinde açıklama yapılmıştır. Burada, şairin şiirde ilk seslerdeki uyuma verdiği önem göz ardı edilmemelidir. Düzenli ses tekrarları şiirde sıkça başvurulan bir yöntemdir.

Mısra başı tekrarları ile ilgili olarak “Zamanla, hemen yalnız Altay şivelerine münhasır kalan baş kafiye, yerini yavaş – yavaş ve bölge – bölge, son kafiyeye terketmiştir. Bu intikal kuzeyden güneye ve doğudan batıya gittikçe daha bâriz bir hâl alır” (Tuna 2012: 74) denmektedir. İlk yazılı belgelerde de bu tür izlerin görüldüğünü ve zamanla değişime uğradığını tespit etmiştir.

Şiirde kalın ünlüler ve tonlu ünsüzler ile ilgili mısra başı seslerde oluşan denge dikkati çekmektedir.

I Celmoguz... Casaker... Carganat... Cakşı...	II Cıluu... Cırgal... Caşıl... Carık...	III Cardam... Calın... Cugum... Colok...	IV Calgançı... Catkan... Cartı... Cakaj...
V Calgız... Camgr... Car... Caandam...	VI Cakşı... Cok ... Cazayır... Calgan...	VII Cıloo... Cırgoo... Cemiş... Ceçil...	VIII Cabır... Crygan... Calgan... Cazgan...

Şekil 1: Şiirde “C” Sesi İle Başlayan Dörtlükler

Çalışmada, mısra başı sesi olarak “C” nin önemine değinilmiştir. Şiirde bu ses ile başlayan 8 dörtlüğün ilk kelimeleri yukarıdaki şekilde gösterilmiştir. Bir diğer veri kaynağı olarak bu kelimelerin ilk üç sesi aşağıda ele alınmıştır.

Şekil 2: “C” Sesiyle Başlayan Mısra Başı Kelimelerin İlk Üç Sesi

Şekil 1’de gösterilen kelimelerin ilk üç sesine bakıldığında, ünsüz, ünlü ve tekrar ünsüz ile devam ettiği görülmektedir. Şekil 2’de söz konusu seslerin kullanım sıklığına yer verilmiştir. İlk sırada “c” sesi 32 kez tekrar etmektedir. İkinci sırada en çok tekrar eden kalın ünlülerden sırasıyla “a” 21, “ı” 5, “o” 2 ve “u” 1 kez kullanılmıştır. Üçüncü sırada da akıcı – sızıcı ünsüzlerden olan “l” 10, “r” 7, “z” 2 kez kullanılmıştır. Burada başta kullanılan “c” tonlu ünsüzünden sonra kalın ünlülerin (a, ı, o, u) gelmesi ve üçüncü ses olarak da tekrar tonlu ünsüzlerin kullanılması şiirde dengeyi oluşturmaktadır. Bu çıkarım, fonostilisik açıdan edebi eseri diğerlerinden ayırmaktadır.

Aynı zamanda bu durum, hem akılda kalıcılığı artırmak hem de şiirselliği ortaya koymak bakımından edebi estetik ölçütünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Edebi eserler içerisinde şiir, kendine özgü yapısıyla farklılıklar taşır. Özellikle bünyesinde anlam derinliği varsa şiir ayrı bir kategoride değerlendirilir. Şairlerin eserlerinde yer verdikleri kullanımlar, onların bir olaya, duruma bakış açısını ortaya koymaktadır. Oluşturulan eserlerde görünenin aksine bir de arka planda yer alan şairlerin gerçek düşünceleri söz konusudur. Bu durumu Chomsky, söyleyiş çözümlemesi adı altında "... bir yanda konuşucunun ürettiği ya da dinleyicinin algıladığı yüzey yapı adı verilen görünen dizimsel bir birleşim, öte yandan cümlenin anlamını taşıyan derin yapı..." (Demirci 2010: 298) olarak iki düzeyde ele alır. Bu doğrultuda yüzey yapı eserin gözle görülen kısmı, derin yapı ise görünmeyen fakat algılanabilen kısmıdır.

"Sesten cümleye kadar her tür dil biriminin tekrarlanmasıyla oluşturulan yapılar, göstergeler arasında anlam bağı kurarak sistemin çalışmasına ve derin yapının etkin biçimde algılanmasına hizmet ederler" (Üstünova 2010: 703) ifadesiyle yüzey yapı ve derin yapı ilişkisinin tekrarlar aracılığıyla meydana geldiği ileri sürülür.

Her şairin kendine bağlı olarak belli bir bireysel üslubu vardır. Bu üslubun ortaya çıkmasında şairlerin yaşadığı toplumun mevcut durumu oldukça etkilidir. Şiir içerisinde şair, ses ve kelime kullanımlarını belli bir düzende yapar. Bu bazen bilinçli bazen de bilinç dışıdır.

Barpı Alıkulov, SSCB'nin Kırgızistan'ı yönettiği dönemde yaşayan önemli halk şairi olarak bilinir. Okuma yazması olmayan Barpı, sözlü kültür geleneğinin bir parçası olmuştur. Yaşadığı bazı olumlu ve olumsuz durumları şiirine taşımıştır. Bunu yaparken kullandığı ifadelerin öğüt niteliği oluşturması dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak ses tekrarları, kullanılan ifadeleri, metinleri akılda tutabilme, kalıcılığı sağlama bakımından önemli bir unsurdur. Ayrıca seslerle oluşturulan armoni ile insana zevk verme açısından estetik bir yapıya sahiptir.

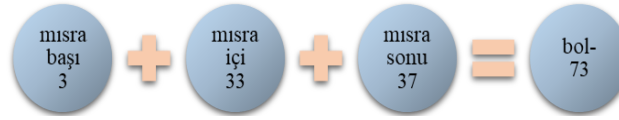
Tekrarlar sadece mısra sonunda değil, metnin bütününde ele alınarak incelenmelidir. Sesler, 'her ses, metnin bir parçasıdır' düşüncesi göz önünde tutularak yorumlanmalıdır.

3. Kelimeler

Seslerin bir araya gelmesiyle oluşan kelimeler, çoğunlukla insanın psikolojik durumuyla ilgilidir. Konuyla ilgili "Konuşma esnasında üretilen ezgilerde, ezgiyi üreten kişinin duygu dünyası yatmaktadır. Bu duygu dünyası, bazen içinde yaşanan toplumun ortak duygularını yansıtabileceği gibi, bazen de o kişiye has olabilir" (Coşkun 2010: 201) şeklinde belirtilmektedir.

Tekrarlar, şiirde işlevsel açıdan bazı görevleri yerine getirir. Konu "Yinelemeler, ister bir ya da birden çok sözcükte ister dizelerde, isterse dizelerin oluşturduğu öbeklerde görülsün şiiri okuyan/dinleyende belli tasarımların, yargıların vurgulanmasını sağlarken bunun yanı sıra belli bir ritim meydana getirebilir" (Aksan 2011: 48) şeklinde ifade edilir.

İncelenen şiirde yer alan "bol- (olmak)" hâkim kelime olarak dikkati çeker. Mısra başında, ortasında ve sonunda olmak üzere en sık tekrar eden kelimedir. Bu kelimenin kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir:

Şekil 3: “Bol-” Kelimesinin Şiirde Kullanım Yeri ve Sıklığı

Şiirde, “bol-” kelimesi mısra sonunda 37, mısra ortasında 33, mısra başında 3 olmak üzere toplam 73 defa kullanılmıştır. Bu özelliğe sahip olan kelimenin bilinç dışı tekrar edilmiş olmadığı söylenebilir. Şiirin tamamına bakıldığında bu tespiti doğrular niteliktedir.

Araştırmacılar tarafından kafiye ve redif tekrarlarıyla ikilemelerin arasında pek fark olmadığı belirtilir. Kelimenin tekrar etmesiyle “... anlam tekrar edilir ve böylece anlamda pekiştirme, güç sağlanır, kavramın da değeri genişler, artar” (Hatiboğlu 1971: 56). Şiirde bu şekilde kullanıma çokça rastlanır. Barpı da şiirinde “bolboyttun bolboytt, bolboyttun bolboytt” kullanımlarıyla, anlamı pekiştirerek zıtlıkların kuvvetini ortaya çıkarmıştır.

Şair, okuma yazması olmadığı halde şiirlerini bir uyum içerisinde oluşturmuştur. Şiirde en çok tekrar eden kelimeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Sıra	Kelime	Sıklık
1	bol-	73
2	cok	5
3	uşul	3
4	cakşısı	3
5	ot	2
6	cer	2
7	çöl	2
8	ak	2
9	kar	2
10	kara	2

Tablo 7: Şiirde Tekrar Eden Kelimeler ve Sıklığı

Tablo 7’de, şiirde en sık tekrar edilen on kelime verilmiştir. Diğer kelimeler ise bir kez kullanılmıştır. Şiirde toplam **263** kelime bulunmaktadır. Tekrarsız kelime sayısı **173**’tür. Ortalama bir kelimenin kullanım sıklığı **1.5**’tir. Yani şair söz konusu şiirde bir kelimeyi ortalama **1.5** defa kullanmıştır. Şairin kelime kullanımı ve tercihi açısından tekrara düşmediği görülmektedir. Aynı zamanda 1.5 oranı, şairin söz konusu şiir için kelime kadrosunun zenginliğinin bir göstergesidir.

Bu şiirde anlatıma kuvvet ve güzellik katmak için tekrarlardan yararlanılmıştır. Bu gibi tekrarlara yer vererek şairler kendilerince bir yöntem geliştirir. Şairlerle ilgili olarak “... bazen tek bir sözcükle, koca bir cümleyi, bazen cümleleri tekrarlayabilir... Böylece karşımıza çeşitli tekrar biçimleri çıkar. Bunları kimi zaman yüzey yapıda çok net görülecek tarzda, kimi kez derin yapıda bırakacak, yani gözle ve kulakla belirlenemeyecek tarzda dile yerleştirir” (Üstünova 2003: 180) denilir.

“Eğer tekrar özelliği taşıyan kelime sık ve düzenli ise şairin bunu bilerek ve tekrar özelliğinden istifade ederek yaptığını gösterir” (Arıcan 2014: 263). Bu çerçeveden bakıldığında şair,

incelenen şiirde düzenli bir biçimde mısra başı, içi ve sonunda tekrar eden “bol-” kelimesi ile ahengi yakalamıştır. Şairlerin kullandıkları kelimeler, onların bir duruma, bir olaya bakış açısını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, şiirde çağrışım ve duyguların yoğunluğunu ortaya koymak için kelime tekrarlarına başvurulur. Şairler bunu bazen bilinçli bazen de bilinç dışı bir şekilde ortaya koyarlar. Bu sebeple şairler, çoğunlukla kendi tercihi doğrultusunda ve kendi yaşamından hareketle kelimelerini oluşturur. Kelime tekrarları konuyu anlamada ve açıklamada yardımcı bir unsurdur. Aynı zamanda şairin üslubunun ortaya çıkartılması konusunda somut sonuçlar sunar.

4. Şiirde Geçen Hayatla İle İlgili Unsurlar

Şairin malzemesi dildir ve onun kelime dünyası, üslubunu belirlemede önemli bir faktördür. Şairin kullandığı kelimeler, onun insana ve diğer varlıklara bakış açısını, yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bu sebeple, şair ve toplum arasında bir bağ kurmak mümkündür.

Barpı Alıkulov, yaşadığı dönemin sıkıntıları “Bolboy” adlı şiirinde ele almıştır. Özellikle insanların vurdumduymazlığı, kibirliliği, zenginlerin fakirlere karşı tutumu şiirde dikkat çekmektedir. Şair, bu sıkıntılardan yakınmıştır. Dönemin olumsuzlukları karşısında tavrını ortaya koyarken zıtlıklardan sıkça yararlanmıştır. Olmazlık söz konusu olan şiirde, kötü bir durum karşısında iyiliğin ve iyi bir durum karşısında da kötülüğün olamayacağını anlatmaya çalışmıştır.

Alıkul halkın içinden biri olmasından dolayı onun şiirlerdeki dil kullanımını ayrı bir önem arz eder. Yaşadığı dönemdeki insanların hayatlarından, tecrübelerinden, geleneklerinden fazlasıyla yararlanmıştır.

Aşağıdaki dördlüğe bakıldığında, hem dil kullanımını hem de şiirde kullanılan “bolboy” kelimesinin önemini anlamak mümkündür.

“Cardamı **bolboy** ötköndün, Yardımı **olmaz** geçenin,
Calını **bolboy** öçköndün. Alevi **olmaz** sönenin.
Cugumu **bolboy** köpköndün, Faydası **olmaz** kibirlinin,
Cologu **bolboy** köçköndün.” Yardımcısı **olmaz** göçenin.
(Alıkul 1995: 150).

Şiirden “bolboy” kelimesi kaldırıldığında anlam bozulur. Çünkü yukarıdaki dördlüğe bakıldığında çoğunlukla zıtlıklardan oluşmuş bir kurgu vardır. Bu kelime ile olumsuz ifadelerin olumlu olmayacağı ve olumlu ifadelerin de olumsuz olmayacağı belirtilmiştir. Şiirin tamamı, biçim olarak olumsuz, anlam olarak olumludur. Burada, şairin öğüt vermenin yanında dönemin yapısını ve karşılaştığı karakterleri şiire taşıdığı düşünülmektedir.

Şair, zihninde belirenleri söze dönüştürürken yaşadığı dönemin düşünce yapısıyla birlikte insanların özelliklerini genel ifadelerle dile getirmiştir. Yaşadığı toplumun dertlerini kendine dert edinen şair, şiirinde kullandığı insan özelliklerinin yanında tabiat ve hayvanlarla ilgili ifadeler de yer vermiştir. Bu ifadelerle şiirde görünen kısım olan yüzey yapı ve görünenin arka planında yatan derin yapı unsurları söz konusudur.

4.1. İnsan İle İlgili Kullanımlar

Şairlerin düşünce dünyası eserlerinde kullandıkları ifadelerle yakından ilgilidir. Öte yandan insan zihninde beliren kavramlar arasında mutlaka bir ilişki vardır. Verici durumunda olan, konuşan, üreten şair derin yapıyı bilen taraftır. Alıcı durumunda olan dinleyen ve okuyan taraf ise, şairin yansıttığı kadarıyla derin yapıya hâkim olur.

Duygu ve düşüncelerin belirtilmesinde özellikle insanla ilgili iyilik ve kötülük kavramlarının anlatımında önemi oldukça fazladır. Bu tür kavramların kullanımıyla "... bir önermenin yanına, ona zıt olan, beklenmeyen bir başkasının getirilmesi, metin çözücü için şaşırtıcı olmakla metnin etkisi artmaktadır" (Aksan 2016: 116). Şiirde geçen insana ait **olumlu** ve **olumsuz** kullanımlar:

OLUMLU ÖZELLİKLER	OLUMSUZ ÖZELLİKLER
Körk (güzellik)	Celmoguz (cadı)
Erk (irade)	Casaker (dalkavuk)
Çakşımın sözü (iyinin sözü)	Sert (katı, sert)
Pak (temiz)	Karamürtöz (kötü niyetli)
Tok (tok)	İlan (hastalık)
Cirga (sevinç)	Ötkön (geçip giden)
Cardam (yardım)	Köpkön (kibirli)
Cugum (fayda)	Köçkön (göçen)
Cölök (yardımcı)	Çalgançı (yalancı)
Can (kişilik)	Çalgan zayıp (sahte kadın)
Car (yar)	Dardake (geveze)
Anık (dörtüst)	Semiz (şişman)
Er (er, yiğit)	Tar (cimri)
Çakşı kişi (iyi insan)	Kor (hor)
Emgek (çalışma, emek)	Sol (ihanet)
Ak oyron (dörtüst er)	Bakıl (açgözlü)

Şekil 4: Şiirde Geçen İnsana Ait Olumlu ve Olumsuz Kullanımlar

Şiirde insana ait 16 olumlu, 16 olumsuz özellik içeren kullanımlar toplam 32 tanedir. Şiirin hemen hemen her dördlüğünde insan ile ilgili ifadeler kullanılmıştır. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi şair, döneminde şahit olduğu insan karakterlerini şiire yansıtmıştır. Bunu yaparken karşıt kavramları kullanarak insanın bir özelliği olduğunda diğerinin olmadığını belirtmiştir. Aslında şair bir bakıma öğüt vermek istemiştir denilebilir. Olumlu bir durum varsa orada olumsuzluk yoktur veya olumsuz bir durum varsa orada olumluluk söz konusu değildir şeklinde bir sonuca ulaşılabilir.

Şiirden alınan ilk altı dördlüğe bakıldığında:

“**Celmoguzda körk** bolboyt,
Casakerde erk bolboyt.
 Carganattan börk bolboyt,
Çakşımın sözü sert bolboyt.

Cadıda güzellik olmaz,
Dalkavukta irade olmaz.
 Yarasadan kalpak olmaz,
İyinin sözü sert olmaz.

Kara kiyim ak bolboyt,
 Karosu çok bak bolboyt.

Kara giyim beyaz olmaz,
 Bakım yoksa bahçe olmaz.

Karız buyum nak bolboyt,
Karamürtöz pak bolboyt.

Ödünç eşya kendinin olmaz,
Kötü niyetli temiz olmaz.

Kalısı çok top bolboyt,
Kar calındap ot bolboyt.
Karıp adam tok bolboyt,
Kara kuuray ot bolboyt.
Cılıusu bolboyt cılandın,
Cırgalı bolboyt **ılandın**.
Caşılı bolboyt tulandın,
Carığı bolboyt tumandın.
Cardamı bolboyt **ötköndün**,
Calını bolboyt **öçköndün**.
Cugumu bolboyt **köpköndün**,
Cölöğü bolboyt **köçköndün**.

Ak sakallı yok birlik olmaz,
Kar yanarak ateş olmaz.
Yoksul insan tok olmaz,
Kara çalı ot olmaz.
İliğı olmaz yılanın,
Sevinci olmaz **hastalığın**,
Yeşili olmaz tüy çimin
Aydınlığı olmaz dumanın.
Yardıımı olmaz **geçenin**,
Alevi olmaz sönenin.
Faydası olmaz **kibirlinin**,
Yardımcısı olmaz **göçenin**.

Davanı bolboyt tegizdin,
Darmanı bolboyt **semizdin**.
Daanası bolboyt köp izdin,
Dürmötü bolboyt ögüzdün...”

Eğrisi olmaz düzün,
Dermanı olmaz **şişmanın**.
Netliğı olmaz fazla izin,
Damızlığı olmaz öküzün.

(Alıkul 1995: 150).

Yukarıda seçilen dörtlüklerde genel olarak insana ait hem olumlu hem de olumsuz kavramlara yer verilmiştir. Şair, eseri ortaya koyarken bu kavramlardan yararlanarak edebi estetiği artırmıştır. Şairin sıkça yer verdiği olumlu, olumsuz ve karşıt kavramlarla ilgili olarak Arıcan, “... şairler şiirlerini oluştururken anlam sahasının bir konusu olan zıtlıklara yönelirler. Şairin öznel dünyasının ya da kendi bakış açısının sınırı zıt kavramları kullanma yahut karşıtlıklardan faydalanmayla paralel bir yapı arz eder” (2017: 98) demektedir.

Şair, yaşadığı dönemde zenginlerin yanında çalışmasından dolayı *zenginlik*, *yoksulluk*, *yalancılık*, *açlık*, *tokluk* gibi kavramlara şiirinde oldukça fazla yer vermiştir.

Şekil 4’teki kavramların şiirde kullanımlarına bakıldığında:

Celmoguzda körk bolboyt, casakerde erk bolboyt, cakşının sözü sert bolboyt, karamürtöz pak bolboyt, cırgalı bolboyt ılandın, cardamı bolboyt ötköndün, cugumu bolboyt köpköndün, cölöğü bolboyt köçköndün, calgançıda can bolboyt, calgan zayıp car bolboyt, calganı bolboyt anıktın, dardekeler er bolboyt, darmanı bolboyt semizdin, cakşı kişi tar bolboyt, emgektengen kor bolboyt, ak oyron don sol bolboyt, örnöğü bolboyt bakıldın örneklerine rastlanır. Bu kullanımlardan hareketle derin yapı ve yüzey yapı unsurları ele alındığında; şiirde yer alan mısraların gözle görülen kısmı, yani gerçekte ortaya atılmış şekli yüzey yapıyı oluşturmaktadır. Derin yapı ise, anlam tabakasında gizlidir.

Casakerde erk bolboyt (dalkavukta irade olmaz): Bu mısrayı söyleyen şair, buranın altında yatan derin yapıyı da bilmektedir. Yaşadığı dönemde gözlemediği insanlardan yola çıkarak bu mısrayı oluşturduğu hissedilmektedir. Burada derin yapıyı oluşturan iki mısra vardır.

1. İradeli kişi **dürüst** olur.

2. Dalkavuk olan kişi **yalancı** olur.

Oluşturulan mısralarda **dürüst** ve **yalancı** kelimeleri dikkat çekmektedir. Bu durum dinleyeninin veya okuyanın algılayabileceği bir durumdur. Şair bu yapıyı önceden bilir. Ancak eserlerine bunun tamamını yansıtmaz. “Bütünlük göstermesi gereken cümleler her zaman bu işlevlerini yerine getirmezler. İster söze isterse yazıya dayalı olsun bir cümlede birçok ögenin ifade edilmediği gizli kaldığı veya yüzeye çıkmadığı...” (Demirci 2010: 295) incelenen mısra ile ortadadır.

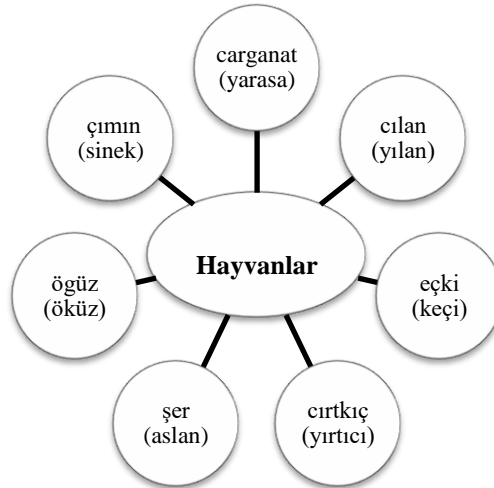
Bir kullanım, arka planında başka şeyleri de içerebilir. Dilbilimsel açıdan “... eksik anlatım ya da okuyucudan tamamlanması istenen biçim, değişik şekillerde (önvarsayım, örtüklük, üstkural, sezdirimler gibi) olabilir. Bu tür eksiltili anlatımların tamamlanması, alıcının bireysel yanları, anlatılanın mantıksal yapısı, bir dili bilme ve bir dilin anlatım biçimlerini doğru kullanma ile doğrudan ilintilidir” (Günay 2007: 85).

Sonuç olarak, dil kullanımları o dile ait çözümlerle ortaya konabilir. Bu doğrultuda derin yapı ve yüzey yapı sadece dilin yapısında olan bir özellikle ilgili değil, anlambilim boyutuyla ilgilidir. Barpı'nın “Bolboy” adlı şiirinde, yukarıda gösterilen örnekte, dürüst ve yalancı kelimelerinde olduğu gibi hemen hemen şiirin genel olarak derin yapısında kastedilen pek çok kelime ve kavramı ortaya çıkarmak mümkündür.

4.2. Hayvanlar ve Tabiat İle İlgili Kullanımlar

Hayvancılık, Kırgızların önemli geçim kaynaklarından biridir. Toplumların yaşamını etkileyen hayvan türleri, konuşulan dilde önemli yerini almıştır. Şairler, yaşadıkları dönemin özelliklerini yansıtmak için şiirlerinde hayvan isimlerini kullanmaktan kaçınmazlar. Kullanılan isimler sadece hayvan isimleriyle sınırlı değildir. Dolayısıyla insan ve hayvanın benzer özelliklerini de şiirlerde ifade etmişlerdir.

Şiirde kullanılan **hayvan** isimleri aşağıdaki gibidir:

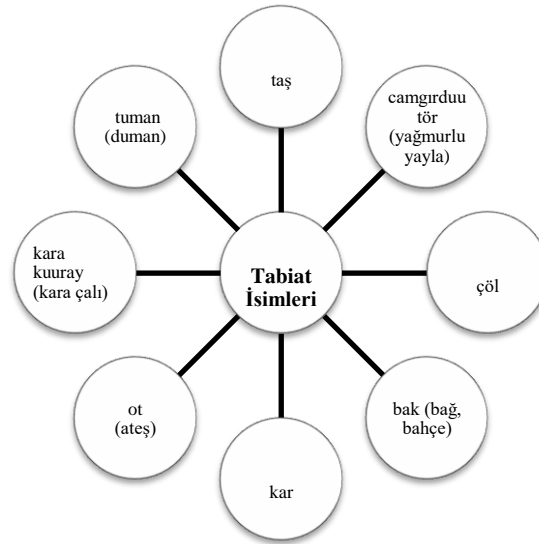
Şekil 5: Şiirde Geçen Hayvan İsimleri

Şekil 5'te görüldüğü üzere şiirde toplam yedi hayvan ismi yer almaktadır. Şiirde kullanımları *carganattan bürk bolboyt, ciluusu bolboyt cilandın, dürmötü bolboyt ögüzdün, calaň çımın mal bolboyt, eçki toodoy zor bolboyt, düyüm cırtkıç şer bolboyt* şeklindedir.

Yukarıda sözü geçen hayvan isimleri genel olarak olumsuzluk bildirmek için kullanılmıştır. Şiirde “yılan” kelimesinin geçtiği mısradaki olumlu bir durumun olmadığı hissedilmektedir. *Ciluusu bolboyt cilandın* ifadesi Türkiye Türkçesine aktarıldığında *yılanın ılığı olmaz* anlamı ortaya çıkmaktadır. Burada yilandan kastın insan olduğu, yılanın insan ile özdeşleştirildiği söylenebilir. Şair dönem karakterlerini kalıplaşmış ifadelerle bazı hayvan isimlerini de kullanarak şiirlerde yer vermiştir. Kullanılan hayvan isimlerinin tamamı benzetme özelliği taşımaz; fakat olumsuzluk bildirir.

Şairlerin bakış açısını biçimlendiren etkenler arasında coğrafi unsurlar da önemlidir. Tabiat, şairlere özgün nitelik sağlayan bir unsur olarak onların eserlerine konu olmaktadır. Kırgız edebiyatının ortaya çıkmasında etkili olan sanatçılar, hayattan aldıkları kesitleri ve tabiat unsurlarını eserlerinde kullanmışlardır.

Şiirde kullanılan **tabiat isimleri** aşağıdaki gibidir:

Şekil 6: Şiirde Geçen Tabiat İsimleri

Şiirde toplam sekiz tabiat kavramı yer almaktadır. Şiirde: *catkan taştan kan bolboyt (yatan taştan kan olmaz), camgırduu tör çöl bolboyt (yağmurlu yayla çöl olmaz), karoosu çok bak bolboyt (bakım yok bahçe olmaz), kar calındap ot bolboyt (kar yanarak ateş olmaz), kara kuuray ot bolboyt (kara çalıdan ot olmaz), carığı bolboyt tumandın (ışığı olmaz dumanın)* şeklindedir.

Şekil 6'da belirtilen kullanımlarda zıt ifadeler dikkat çekmektedir. Hepsi de hayattan esinlenerek kullanılmıştır. Şiirde ‘camgırduu tör’ yani yağmurlu yaylanın çöl olamayacağından bahsedilir. Bu ifade doğa unsuru olması dolayısıyla nesnel bir yargıdır. Aynı şekilde kar ve ot (ateş) kelimelerini aynı mısradaki kullanan şair, karın yanarak ateş olamayacağına değinir. Yine buradan da anlaşılacağı üzere tabiat unsurları ön plana çıkmaktadır.

Kırgız şiirinde bu şekilde tabiat unsurlarına yer verilmesi “Kırgız halkının tabiatla iç içe olan eski yaşam alanlarının yansıması olarak açıklanabilir. Kırgızların Sovyet dönemine kadar genelde göçebe hayat geçirmelerinin...” (Arıcan 2013: 198) bu durum üzerinde önemli etkisi vardır.

Şiirde geçen hem hayvan hem de tabiat unsurları aynı zamanda genel ifadelerdir. Bu ifadeler bir bakıma atasözü niteliği taşımaktadır. Öğüt vermek olarak kabul edilirse “bolboy” kelimesi burada tamamlayıcı yapıdadır. Dolayısıyla yargı “bolboy” kelimesiyle tamamlanır.

Şair, herkes tarafından kabul edilen kalıplaşmış kullanımları, hayvan ve tabiat isimleriyle birleştirmiştir. Çünkü şair kendini, toplumdan ve toplumun belleğini oluşturan tabiat ve hayvanlarla ilgili kavramlardan ayrı tutmaz.

Şekil 7: Şair, Toplum, Tabiat ve Hayvanlar

Sonuç

Şairleri anlamak için şairlere ait birtakım çözümler yapmak gerekir. Bu çözümler ele alınan verilerin hem görünen kısmıyla hem de görünmeyen kısmıyla ilgili olmalıdır.

Tekrarlar, Türk dilinin ifade imkânlarını genişletmesi bakımından önemli unsurlardır. Şiirde sıklıkla kullanılan tekrarların çoğu, işlev yönünden birbirinden farklıdır. *Mısra başında tekrarlanan sesler, dize sonlarında tekrarlanan kelimeler* şeklinde şiirlerde yer edindir. Ses tekrarları, kullanılan ifadeleri, incelenen metinleri akılda tutabilme, kalıcılığı sağlama bakımından önemli bir unsurdur.

Şiirde kullanılan tekrarların tamamına bakıldığında hem görsel hem anlamsal açıdan bir bütünlük taşıdığı tespit edilmiştir.

Tekrarların edebi eserde kullanılma derecesi edebi estetik ölçütü olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan Barpı Alıkulov, okuma yazması olmamasına rağmen kendine has oluşturduğu gelenek ile bunu başarmıştır denilebilir.

Hissettiklerini şiirlerine yansıtan Barpı, oldukça ahlâklı bir şair olarak bilinmektedir. Yaşadığı dönemin de etkisiyle şiirinde kullandığı ifadelerin neredeyse tamamı öğüt niteliğindedir. Söz konusu şiirde bu niteliği sağlayan en önemli kavram “bolboy” kelimesidir.

Şair, yaşadığı dönemde zenginlerin yanında çalıştığından zenginlik, yoksulluk, yalancılık, açlık, tokluk gibi kavramlara şiirinde oldukça fazla yer vermiştir. Şair, herkes tarafından kabul edilen genel ifadelerle, hayvan ve tabiat isimlerine yer vererek somuttan soyuta doğru şiirini ortaya koyar.

Çalışmadan yola çıkılarak yüzey ve derin yapının birlikte ele alınması gerektiği sonucuna varılabilir. Bu yapıların tekrarlar aracılığıyla ortaya çıktığı göz ardı edilmemelidir.

Çalışmada kavram incelemelerinin şiirin arka planındaki anlamı ortaya çıkarmada etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda tekrarlar konusunun önemi vurgulanmıştır.

Kaynaklar

- Akalın, Şükrü Halûk (yönetiminde) (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Akmataliyev, Abdıldacan (2002). “Barpı Alıkulov” Kırgız Adabiyatının Tarihi/Kırgız El İrçıları. Cilt 5, s. 481 – 499. Bişkek: Kırgız Cumhuriyetinin Ulusal Bilimler Akademisi.
- Aksan, Doğan (2011). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*. Ankara: Bilgi Yay.
- Aksan, Doğan (2016). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bakış)*. Ankara: Bilgi Yay.
- Alıkulov, Barpı (1995). *Barpı (I. Tom)*. (Haz. B. Apilov ve K. Dautov) Bişkek: Kırgız Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası.
- Arıcan, Osman (2013). “Çağdaş Kırgız Şiirinin Stilistik Hususiyetleri Üzerine”. *Turkish Studies*. Cilt 8, Sayı 4, s. 193 – 199.
- Arıcan, Osman (2014). “Baydilda Sarnogoyev’in “Cılkıcı Bozoy” Şiirindeki Tekrarlar”. *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (18 – 21 Mart) Bildirileri Kitabı Cilt I*. s. 253 – 266. Ankara.
- Arıcan, Osman (2016). “Fonostilistik Açından Akbar Rıskulov’un Şiirleri”. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (02 – 04 Haziran 2016)* s. 61 – 76. Priştine, Kosova.
- Arıcan, Osman (2017). “Çağdaş Kırgız Şairi Akbar Rıskulov’un Özel Stiline Ait Görünüşler”. *I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sempozyumu (11 – 14 Mayıs)*. s. 95 – 102. Antalya.
- Coşkun, Mustafa Volkan (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. 2. Baskı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Çetin, Nurullah (2013). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. 11. Baskı. Ankara: Öncü Kitap.
- Demirci, Kerim (2010). “Derin Yapı ve Yüzey Yapı Kavramlarından Ne Anlıyoruz?”. *Turkish Studies*, Cilt 5, Sayı 4. s. 291 – 304.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Günay, Doğan (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yay.
- Hatiboğlu, Vecihe (1971). *İkileme*. Ankara: TDK Yay.
- Obozkanov, Abdısalam (2008). *Klassikalık Doordogu Kırgız İrçıları*. Bişkek: Camaat – Press Redaksiyalık Basma Borboru.
- Toktonaliyev, K., T. Sadıkov ve T. Tokoyev (2010). *Kırgız Tilinin Sözdüğü*. Bişkek: Avrasya Yay.
- Tuna, Osman Nedim (2012). “Türkçede Tekrarlar 2”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1-2.

Üstünova, Kerime (2003). “Eksik Tekrar”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 5, s. 179 – 186.

Üstünova, Kerime (2010). “Yüzey Yapı – Derin Yapı Kavramları Üzerine”. *Turkish Studies*, Cilt 5, Sayı 4, s. 697 – 704.